

«Σεβασμιώτατε ἅγιε Αὐστρίας, Θεοφιλέστατε ἅγιε Απαμείας, σεβαστοί μου Πατέρες καὶ Ἀδελφοί,

Μοῦ χαρίσατε σήμερα μιά εὐλογημένη εὐκαιρία, μιά πολὺτιμη βιωματική ἐμπειρία, προσφέροντάς μου τὴν δυνατότητα διὰ τῆς εὐγενοῦς, τιμητικῆς καὶ φιλαδέλφου προσκλήσεώς σας, νά χαρῶ αὖριο μαζί σας τὴν χαρά τῆς λειτουργικῆς συνάξεως προοίμιου τῆς ὁποίας εἶναι καὶ ἡ παροῦσα ἱερατικὴ σύναξη τῶν ἀδελφῶν καὶ ἡγαπημένων κληρικῶν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεώς σας. Γιά τόν λόγο αὐτό εἶμαι ἐν εὐχαριστία πολλῇ εὐγνώμων στήν ἀγάπη σας. Μοῦ δίδετε σήμερα τὴν δυνατότητα νά εἶμαι πλησίον σας, νά σᾶς γνωρίσω, νά ἴδω τὰ τίμια πρόσωπά σας, νά μοιρασθῶ μαζί σας ἀγωνίες καὶ προβληματισμούς, ἐλπίδες καὶ προσδοκίες. Αὐτό τό μοίρασμα δέν εἶναι ἀπλῶς εὐθύνη. Εἶναι συν-εὐθύνη. Εἶναι μαθητεία. Εἶναι ἄσκηση στήν ἀγάπη. Εἶναι διδαχή. Εἶναι συμμετοχή στόν ἰδικό σας ἀγώνα στήν τοπική Ἐκκλησία τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Αὐστρίας μέ τὴν πλούσια ἱστορία καὶ συμβολή στά ἱερά, τὰ ὅσια, τὴν ἱστορία τοῦ Γένους καὶ τῆς Εὐρώπης.

Ἡ ποιμαντική σας ἐγρήγορση, ἡ προφητική σας ἀνησυχία, Σεβασμιώτατε, ἀνέθεσε στήν ταπεινότητά μου νά εἰσηγηθῶ στοὺς τίμιους συνεργάτες σας ἓνα θέμα ζωντανό καὶ ἐπίκαιρο, ὑπὸ τόν τίτλο: «Ὁ ἐπανευαγγελισμός τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας - σκέψεις & προοπτικές». Ἕνα θέμα τό ὁποῖο δέν ἐξαντλεῖται ποτέ, ἀφοῦ εἶναι μιά διαρκῆς μεταμορφωτική καὶ σταυροαναστάσιμη πορεία πρὸς τὰ ἔσχατα μέχρι τὰ τέλη τῆς ζωῆς μας πού ὡς ποιμένες θά κλείσουμε τὰ μάτια μας καὶ θά πορευθοῦμε τὴν ὁδὸ πρὸς τόν οὐρανό.

Ὅσα λεχθοῦν, χωρίς καμία διάθεση πρωτοτυπίας ἢ σοφίας, δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ μιά ὑπόμνηση ὅλων ὅσων ἐκείνων ἐσεῖς, πατέρες μου, βιώνετε καὶ ζεῖτε ἐμπειρικά μέσα στήν Ἐκκλησία. Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, νά θεωρήσετε τὰ λεγόμενα ὡς ἐξομολόγηση καρδίας ἀδελφοῦ πρὸς ἀδελφούς.

Ἡ διασπορά δέν εἶναι μόνο ἡ ὑπαρξὴ Ὁρθόδοξων μεταναστῶν σέ μὴ Ὁρθόδοξες χώρες ἀλλὰ καὶ ἡ ἱεραποστολικὴ παρουσία τῆς σέ αὐτές τίς χώρες¹. Ὁ ὅρος «διασπορά» ἀπὸ μιά βι-

¹ Γεωργίου Θεοδοσόπουλου, *Ἡ Ἑλληνικὴ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία στίς Ἡνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς: Κοινωνιολογικὴ καὶ ἱστορικὴ προσέγγιση*, Θεσσαλονίκη:

βλκή προσέγγιση προέρχεται από τήν διασπορά τῶν Ἑβραίων μετά τήν Βαβυλώνια αἰχμαλωσία ἢ τῶν Ἑβραιοχριστιανῶν οἱ ὅποιοι ζοῦσαν ἐκτός Παλαιστίνης. Κοινωνιολογικά ἀναφέρεται στό γεγονός ὅτι ὁμάδα μιᾶς ἐθνικότητας ἐγκαθίσταται δηλώνοντας τήν ταυτότητά της σέ τόπο ἐκτός τοῦ παραδοσιακοῦ της περιβάλλοντος². Ὅμως ἡ εὐρέως ἀποδεκτή ἔννοια τῆς λεγόμενης Ὁρθόδοξης Διασποράς δέν συνδέεται κανονικά μέ τήν ἐθνικότητα. Ὁρίζεται ὡς κοινότητα τῶν Ὁρθόδοξων Χριστιανῶν πού ζοῦν ἐκτός τῶν ἑδαφῶν τῶν ἐθνοτοπικῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν.

Στή Διασπορά, πρέπει νά ἐπικρατεῖ ἡ συνείδηση ὅτι ὅλοι οἱ Ὁρθόδοξοι Χριστιανοί ἀποτελοῦν μία ὑπερεθνική Ἐκκλησία. Ἡ Ὁρθοδοξία ἐκ φύσεως εἶναι ἔννοια ὑπερεθνική καί αὐτή ἡ ἀλήθεια πρέπει νά ἐφαρμοσθεῖ σέ ἐνοριακό ἐπίπεδο καί νά ἐκφρασθεῖ μέσα ἀπό τό ποιμαντικό ἔργο τῆς κάθε τοπικῆς Ἐκκλησίας. Αὐτό ἀποτελεῖ τήν λυδία λίθο, ὥστε μέ τήν καθοδήγηση καί ἐποπτεία τῆς κανονικῆς δικαιοδοσίας νά φανερῶνεται ἑνωμένη καί καρποφόρα ἡ ὀρθόδοξη μαρτυρία. Δέν εἶναι ἐκκλησιολογικά ὀρθρό νά ἀναιρεῖται ἡ ἐνότητα τῶν Ὁρθόδοξων σέ μία τοπική Ἐκκλησία μέ κριτήριο τήν ἐθνικότητα τῶν πιστῶν. Αὐτό ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τήν ἔντονη πολυαρχία δικαιοδοσιῶν καί τήν διάσπαση. Οἱ περισσότερες αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες, σέ ἀντίθεση μέ τούς Κανόνες τῆς Ἐκκλησίας, ἐπιζητοῦν σχεδόν μία παγκόσμια δικαιοδοσία στήν Διασπορά καί τή θεωροῦν οὐδέτερο ἑδαφος³. Κατανοῶ, συνεπῶς, τίς διαστάσεις τῆς παρουσίας καί τοῦ ἔργου σας πού ἔχουν σκοπό, σύν τοῖς ἄλλοις, νά ἀναπτύξουν μιᾶ ἑνωμένη πανορθόδοξη παρουσία καί διακονία πού νά ἐξυπηρετεῖ τίς πνευματικές ποιμαντικές ἀνάγκες ὅλων τῶν Χριστιανῶν, ὅπως εἶναι σαφές, ἀπό τήν ἀποψη κανονικοῦ δικαίου, καί ὅτι τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο ἔχει τήν εὐθύνη καί τόν πρωταρχικό ρόλο νά συντονίσει μέ εὐαισθησία καί λεπτότητα αὐτή τήν ποιμαντική διακονία τῆς περιφρούρησης τῆς ὀρθόδοξης πίστεως στήν Διασπορά⁴.

Διδακτορική Διατριβή, 2012, σελ. 305-310.

² Archbishop L'Huillier Peter, *Are We Living in Diaspora?*, 2003.

³ Ν. Νταλντᾶς, *Ἡ Ὁρθόδοξη Διασπορά στή Δύση*, Τόμος Β' τῆς σειρᾶς «Ἡ Ὁρθόδοξία στόν 20ο αἰῶνα», ἔκδ. Ἑλληνικό Ἀνοικτό Πανεπιστήμιο, 2001, σελ. 105-109.

⁴ Δημητρίου Κεραμιδᾶ, *Ἐθνική πρό-ὑπαρξη καί ἐσχατολογική κλήση τῆς διασποράς*, 8ο Διεθνές Συνέδριο Ὁρθόδοξου Θεολογίας, 2018.

Δυστυχώς, ή διολίσθηση του εὐαγγελισμού σέ προσηλυτισμό καί ή καταπάτηση τής ἐκκλησιαστικῆς δικαιοδοσίας δέν λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν. Σημασία ἔχει μία ἀχανές *terra missionis*: οἱ ἀναρίθμητοι κάτοικοι τής Εὐρώπης, οἱ ὅποιοι, στό πλαίσιο τῶν πολλαπλῶν ἐλευθέρων ἐπιλογῶν τους, ἐν ἀγνοίᾳ ἢ ἐν ἐπιγνώσει, ἀπορρίπτουν τόν Χριστό ἢ προσαρμόζουν στό δικό τους μέτρο τήν διδασκαλία τοῦ Θεανθρώπου. Τό γεγονός αὐτό δεν ξέρω ἂν ἀνησυχεῖ τίς ἱστορικές Ἐκκλησίες τής Εὐρώπης, οἱ ὁποῖες δηλώνουν τήν ἀνάγκη τής ἐκ νέου μαρτυρίας τοῦ Εὐαγγελίου. Τόν 21^ο αἰῶνα καί πάλι ἀπό τήν ἀρχή, ὅπως τόν 1^ο αἰῶνα καί τούς ἐπόμενους δέκα πού ἀκολούθησαν γιά τόν πλήρη ἐκχριστιανισμό τής Εὐρώπης. Τό ζητούμενο εἶναι ή σπορά τοῦ λόγου καί ή καλλιέργεια ἑνός πολυσύνθετου χωραφιοῦ, πού χρειάζεται πρωτίστως νά ἀκούσει ἕναν λόγο πού νά ἔχει λίγο ἴσκιο.

Πολύς θόρυβος καί ταραχή ἔγινε καί γίνεται μέ ἀφορμή τήν πανδημία. Δέν γνωρίζω πόσοι σκέπτονται τό αὖριο, τό ἐγγύς μέλλον, τό ὅτι εἴμαστε στή φάση τοῦ προλογικοῦ ἐπιπέδου μιᾶς νέας τάξης πραγμάτων, μιᾶς νέας πραγματικότητας. Πολλά γράφονται, περισσότερα λέγονται, διάφορα διακηρύσσονται, δυστυχῶς, μέ τό χρώμα τής κοινωνικῆς, ἀκόμη καί τής θρησκευτικῆς καυχησιολογίας. Παρ' ὅλα αὐτά τό μυστήριο τής ἀνομίας⁵ ἤδη ἐνεργεῖται στόν κόσμο καί ή Ἐκκλησία δέν παύει νά πορεύεται πρὸς τά ἔσχατα.

Σεβασμιώτατε,

Ὁ ὅρος «ἐπανεναγγελισμός», πού πολύ σοφά μοῦ προτείνετε γιά τήν ταπεινή εἰσήγησή μου, νοιώθω ὅτι εἶναι ἕνα ἀγκάθι γιά τήν χριστιανική συνείδηση πού προκαλεῖ τήν αὐτοσυνειδησία μας καί τήν αὐτοκριτική μας. Ἐπανεναγγelizόμαστε τό Εὐαγγέλιο πού ξεχάσαμε ὅτι ή Ἐκκλησία τό διαφυλλάτει ἐπάνω στήν ἁγία Τράπεζα καί τό λιτανεύει γιά ἀσπασμό κατὰ μεσίς τοῦ κυριακάτικου ὁρθρου, γιά νά ἀναγγεῖλει τήν ζωή ἐκ Τάφου; Ἐπανεναγγιζόμαστε κάτι ἢ Κάποιο πού λησμονήσαμε; Καί τί εἶναι αὐτό πού ἀφήσαμε; Τί ἀπώλεσαμε; Τί χάσαμε; Τί χάθηκε; Ἐρχεται στό νοῦ μου ή φράση τοῦ ἁγίου Ἰσαάκ τοῦ

⁵ Β' Θεσ. 2,7.

Σύρου, ότι ή μεγαλύτερη άμαρτία του άνθρώπου είναι ή άδιαφορία μας για τόν Αναστημένο Χριστό.

Στήν έποχή μας τίθεται καί πάλι μέσα από νέες προκλήσεις, πού δοκιμάζουν τήν αὐθεντικότητα τής έκκλησιαστικής μας αὐτοσυνειδησίας, τό ζήτημα τής σχέσης Θεοῦ καί άνθρώπου.

Στό σημείο αυτό θά πρέπει νά τονίσουμε ότι ό μεγαλύτερος έχθρός τής έκκλησιαστικής ζωής είναι ή έκκοσμίκευση. Ό έκκοσμιευμένος άνθρωπος περιορίζει τήν θρησκεία σ' ένα κομμάτι τής ζωής του, άνεξάρτητο ή χαλαρά συνδεδεμένο μέ τά υπόλοιπα. Γι' αυτόν ό όρατός κόσμος άποτελεῖ τό φυσικό πεδίο τής ζωής καί ή θρησκεία άποτελεῖ τό μέσο τής επικοινωνίας μέ τό υπερφυσικό. Στήν έκκοσμιευμένη κοινωνία ό τρόπος ζωής μπορεί μέν νά περιλαμβάνει τήν θρησκεία, ή φιλοσοφία τής ζωής όμως τήν αποκλείει. Η έκκοσμιευμένη αντίληψη του κόσμου έχει ταυτισθεῖ, κατά κάποιον τρόπο, μέ τόν σύγχρονο τρόπο ζωής. Στήν έκκοσμιευμένη αντίληψη τών ανθρώπων ό κόσμος δέν άποτελεῖ μυστήριο, δέν άποτελεῖ μία θεοφάνεια, ένα μέσο αποκάλυψης τής παρουσίας καί τής δύναμης του Θεοῦ. Αντίθετα άποτελεῖ τό πεδίο δράσης τών ανθρώπων καί γι' αυτό διέπεται από δικούς του νόμους καί αρχές.

Τό θέμα είναι οὐσιαστικό, θεολογικά μεγάλο καί θά μᾶς άπασχολήσει στό άμεσο μέλλον, στήν έσχατολογική μας πορεία, καθότι ή πίστη στήν αἰώνια ζωή δέν είναι μία ιδεολογική βεβαιότητα. Δέν κατοχυρώνεται μέ επιχειρήματα. Είναι μία κίνηση έμπιστοσύνης, έναπόθεσης τών ελπίδων καί τής δίψας μας για ζωή στήν άγάπη του Θεοῦ. Αὐτός είναι πού μᾶς χαρίζει ἐδῶ καί τώρα τόσον πλούτο ζωής, παρά τίς δικές μας ψυχοσωματικές αντίστασεις στήν πραγματοποίηση τής ζωής (τής ὄντως ζωής πού είναι άγαπητική αὐθυπέρβαση καί κοινωνία). Αὐτός είναι πού μᾶς ἔχει ὑποσχεθεῖ καί τό πλήρωμα τής ζωής, τήν άμεση υἰοθεσία, τήν πρόσωπο-μέ-πρόσωπο σχέση μαζί Του, όταν σβήσουν στό χῶμα καί οἱ ἔσχατες αντίστασεις τής άνταρσίας μας⁶.

⁶ Χρήστου Γιανναρά, *Ανθρωπολογικές Προϋποθέσεις*, Περιοδικό Σύναξη, τεῦχος 2ο.

Τό μήνυμα τοῦ Εὐαγγελίου ἀπευθύνεται σέ πολλαπλούς ἀποδέκτες. Σ' ἐκείνους πού δέν ἔχουν ἐμβαθύνει ποτέ γιά τόν Πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καί τό κοσμοσωτήριο ἔργο Του. Καί σ' ἐκείνους πού ἔχουν ἄμεσες ἢ ἔμμεσες χριστιανικές καταβολές καί εἶναι βαπτισμένοι. Εἶναι ὅμως ἀδιάφοροι, χλιαροί ἢ ἀκολουθοῦν τήν πίστη μέ τήν λογική τοῦ ἐθίμου. Πολλοί γίνονται ἐπικριτές τῆς Ἐκκλησίας. Ἄλλοι ἀποδεικνύονται πολέμιοι. Ἄλλοι, ὡς ἀσθενεῖς, δέν μποροῦν νά ἀντιληφθοῦν τήν καθολικότητα τῆς ἀλήθειάς της. Καί κάποιοι, ἔχοντες μία νομική σχέση μέ τόν Θεό, προβάλλουν τον διαχωρισμό «ἐμεῖς καί οἱ ἄλλοι». Αὐτό τό γεγονός ὁδηγεῖ στήν ἀπορία: ὄντως πρόκειται γιά λαό τοῦ Θεοῦ ἢ γιά ἕνα πετρῶδες χωράφι μέ σπόρους πού ἔχουν νεκρωθεῖ;

Κατανοοῦμε μέ πόνο ὅτι τό χρέος μας εἶναι ὁ εὐαγγελισμός καί τῶν ἐγγύς καί τῶν μακρὰν. Καί ἡ πρόσληψη αὐτοῦ τοῦ ἱεραποστολικοῦ χρέους συνδέεται μέ τήν προσευχή, τά δάκρυα, τήν ἐλπίδα. Τήν ἐλπίδα ὅτι σέ κάθε ἱεραποστολική στιγμή, σέ κάθε ποιμαντική παρουσία, σέ κάθε μαρτυρία, σέ κάθε λόγο ἢ ἀπολογία μας, εἶναι παρών ὁ Παράκλητος.

Πολλά ἀπ' ὅσα γίνονται στήν ἐκκλησιαστική καί κατηχητική πράξη δείχνουν ὅτι ποιμένες καί ποιμαινόμενοι ἔχουμε, ἴσως, ὑποστεῖ τήν ἐπίδραση μιᾶς ἄλλης μή εὐχαριστιακῆς θεολογίας, ἡ ὁποία δέν μᾶς βοηθᾷ νά ζήσουμε τήν εὐχαριστιακή ἐμπειρία τῶν Ἀγίων καί νά κατανοήσουμε ὀρθά τήν δογματική διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας μας. Διότι, ὅταν ἡ Ἐκκλησία γράφει τό Εὐαγγέλιο καί διατυπώνει τό δόγμα ἐκφράζει τό πλήρωμα τῆς νέας ζωῆς πού κρύβεται μέσα της. Γι' αὐτό οὔτε τό Εὐαγγέλιο κατανοεῖται ἔξω ἀπό τήν Ἐκκλησία, οὔτε τό δόγμα ἔξω ἀπό τήν λατρεία. Αὐτή ἡ ἐσωτερική ἐνότητα τῆς Ζωῆς καί τῆς Ἀλήθειας εἶναι ἡ δύναμη καί ὁ χαρακτήρας τῆς Ἐκκλησίας.

Προσδοκῶ, αὐτή τήν περίοδο τῆς δοκιμασίας, πού ὁ Θεός ἐπέτρεψε νά ζήσουμε, νά βροῦμε τήν εὐλογημένη εὐκαιρία καί τήν δυνατότητα νά μιλήσουμε καί πάλι στόν λαό μας, στούς Χριστιανούς μας, ὡς μία ἀγαπητική πράξη ποιμαντικῆς καί κατήχησης, οἰκοδομῆς καί καταλλαγῆς, γιά τό μυστήριο τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Νά ἐπανασυνδέσουμε τήν Θεολογία μέ τήν

Εὐχαριστία, διότι αὐτό ἀποτελεῖ τὴν ἐγγύησιν μιᾶς γνήσιας ἐκκλησιαστικῆς βιοτῆς.

Ἡ λειτουργικὴ μας ἔκφραση καὶ κατάσταση σήμερα, φαίνεται νὰ πάσχει ἀπὸ μιὰ βαθειὰ κρίση. Ὅχι ἡ λατρεία καθ' ἑαυτή, - διότι ἡ ὀρθόδοξη λατρεία, στοῦ βάθους της, παρέμεινε αὐτὸ πού ἦταν πάντα - ἀλλὰ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο κατανοοῦμε τὴν λατρεία καὶ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ὁ κόσμος τὴν χρησιμοποιεῖ ἔχει, ὁμολογουμένως, ἀλλάξει βαθειά. Μεταξὺ τοῦ σκοποῦ τῆς λατρείας καὶ τῆς κατανόησής της ὑπάρχει σήμερα μιὰ διαφορά, ἓνα χάσμα⁷.

Θὰ πρέπει νὰ ἀναρωτηθοῦμε, ἐάν μέσα στὸν σύγχρονο πολιτισμὸ καὶ στὸν πλαστὸ ὀρθολογισμὸ τοῦ κόσμου, οἱ Χριστιανοὶ βιώνουν τὴν Εὐχαριστία ὡς σύναξιν τῆς ἐν Χριστῷ οἰκογένειάς τους, ὡς μετοχὴν στὸν θάνατον καὶ στὴν Ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ, «προσκατεροῦντες τῇ διδαχῇ καὶ τῇ κοινωνίᾳ, τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου καὶ ταῖς προσευχαῖς»⁸. Ἐάν τὸ κήρυγμα καὶ ἡ κατήχησις προσφέρουν μιὰ ἀληθινὰ ἐκκλησιολογικὴ καὶ εὐχαριστιακὴ κατεύθυνση ἢ μήπως χαρακτηρίζονται ἀπὸ ἓναν ἄγονον ἠθικισμό, ἓναν θρησκευτικὸ συναισθηματισμὸ καὶ ἀτομικισμό;

Ποιὸς ἐνθυμεῖται σήμερα, ὅταν ὁ Ἐπίσκοπος εἰσέρχεται στὸν Ναό, ὅτι τὸ γεγονὸς αὐτό εἶναι ἓνα μέγα λειτουργικὸ γεγονὸς, διότι εἰκονίζει τὸν ἐρχομὸ τοῦ Χριστοῦ στὸν κόσμον, τόσο στὴν Πρῶτη ὅσο καὶ στὴν Δευτέρα Παρουσία Του⁹;

Ἕνα ἀποτέλεσμα τῆς ἀντιλήψεως μιᾶς μὴ εὐχαριστιακῆς θεολογίας, ἡ ὁποία ὀδηγεῖ σὲ μιὰ σειρὰ ἀπὸ ἀλλαγές μὲ ἀρνητικὲς συνέπειες γιὰ τὴν λειτουργικὴ ἐξέλιξιν καὶ τὴν πνευματικότητα, εἶναι τὸ φαινόμενο τῆς ἐξατομίκευσης τῆς Θείας Λειτουργίας, τὸ γεγονὸς δηλαδή, ὅτι ἡ ἐμπειρία τῆς λατρείας ἔχει παύσει νὰ εἶναι μιὰ ἀπὸ κοινοῦ λειτουργικὴ πράξις. Εἶναι τουλάχιστον στὴν συνείδησιν ἀρκετῶν, μιὰ συνάθροιση ἀτόμων πού ἔρχονται στὴν Ἐκκλησίαν, παρίστανται στὴν λατρεία μὲ σκοπὸ νὰ ἱκανοποιήσουν μεμονωμένα τίς ἀτομικὲς τους θρη-

⁷ Βλ. Αλεξάνδρου Σμέμαν, *Ἡ λειτουργικὴ ἀναγέννησις καὶ ἡ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία*, ἐκδόσεις Σηματαῶρος, Λάρισα, 1989, σελ. 44, 110.

⁸ Λουκ. 2, 42.

⁹ Βλ. Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱεραρχία* III 3, 13.

σκευτικές ανάγκες και όχι για να συστήσουν και να αποτελέσουν την Ἐκκλησία¹⁰.

Πόσοι λοιπόν από τούς Χριστιανούς μας γνωρίζουν και ἔχουν συνειδητοποιήσει τί συμβαίνει ΠΡΙΝ τήν ὥρα τῆς Εὐχαριστίας, κατά τήν ΣΤΙΓΜΗ τῆς Εὐχαριστίας καί ΜΕΤΑ τήν Εὐχαριστία; Ποιά πραγματικότητα φανερώνεται καί δίδεται σέ μᾶς ἀπό αὐτό τό μυστήριο τῶν μυστηρίων;

Πρὶν τήν Θεία Εὐχαριστία ὁ Χριστιανός καλεῖται νά συνδιαλλαγῇ μέ τόν ἀδελφό του. Νά τόν συγχωρέσει. Ἡ συγχώρεση καί τό ἔλεος, ἡ ἐπιείκεια καί τό «*βαστάζειν τά βάρη τοῦ ἄλλου*» ἐλκύουν πρὸς τόν ἄνθρωπο τήν χάρη καί τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Τοῦ χαρίζουν μιά καρδιακή εὐρυχωρία. Οἱ Αποστολικές Διαταγές εἶναι σαφέστατες ὡς πρὸς τήν διάθεση τῆς ἀγάπης, ὅταν προσφέρουμε τά δῶρα μας στόν Θεό καί θέτουν τρεῖς προϋποθέσεις:

-Μή τις δολίως,

-Μή τις ἐν ὑποκρίσει,

-Μή τις κατά τινος ἔχειν τι.

Αὐτές οἱ παιδαγωγικές κανονιστικές προϋποθέσεις καλλιεργοῦν στόν ἄνθρωπο τό αἶσθημα ὅτι ἀνήκει στήν κοινότητα, τήν κοινότητα τῶν προσώπων πού προσκαρτεροῦν νά ζήσουν μαζί τό μυστήριο τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ. Διότι, πρῶτα γίνεσαι μέλος τῆς κοινότητας καί μετά πιστεύεις. Διότι σέ κάθε Θεία Λειτουργία, καί αὐτό δέν εἶναι διόλου τυχαῖο, πρῶτα ὁμολογοῦμε μέ τόν ἀσπασμό τήν ἐν ἀγάπῃ ὁμόνοιά μας καί μετά ἀπαγγέλλομε τό Σύμβολον τῆς πίστεως. Ὁ κάθε ποιμένας καλεῖται νά εἶναι συναλιζόμενος μέ τό ποίμνιό του, ὅπως ὁ Χριστός μέ τούς Μαθητές Του, μετά τήν Ἀνάσταση, πού ἔτρωγαν μαζί ψωμί κι ἀλάτι. «*Μπουκιά καί συχώριο*», πού λέγει καί ὁ λαός μας. Αὐτό εἶναι ἀγάπη, αὐτό εἶναι σχέση, αὐτό εἶναι κοινωνία.

Καί ὁ προβληματισμός μας ἐπεκτείνεται: Τί σημαίνει ὁ λόγος τοῦ λειτουργοῦ ἱερέως «*Πρόσχωμεν! Τά ἅγια τοῖς ἁγί-*

¹⁰ Robert Taft, *Liturgy and Eucharist*, σελ. 416. Πρβλ., τοῦ ἰδίου, *The Liturgy of the Great Church*.

οις»¹¹; Μέ ποιά διάθεση προσέρχεται ό καθένας νά μεταλάβει από τό Ποτήριο τῆς ζωῆς, όταν εἶναι απόλυτα ξεκάθαρη ή μόνη καί ἀληθινή προτροπή «μετά φόβου Θεοῦ, πίστεως καί ἀγάπης»; Αὐτά, ἄς τά διαφυλάξουμε στή μνήμη της καρδίας μας.

Οἱ Πατέρες καθορίζουν ἕνα από τά σπουδαῖα περιεχόμενα καί ὅπλα τοῦ εὐαγγελισμοῦ καί τῆς ποιμαντικῆς μας τέχνης: τόν λόγο καί τό Εὐαγγέλιο τῆς σωτηρίας. Ὁ ἱερεὺς κατηχεῖ τόν λόγο τῆς ἀληθείας, διδάσκει τό ποίμνιό του, γιά νά ἀπαλλαγεῖ από τά πάθη καί τίς μεθοδεῖες τοῦ διαβόλου, νοιάζεται γιά τήν κατά Θεόν προκοπή του, μέ ἀπώτερο σκοπό νά τό βοηθήσει νά ζεῖ ὡς μέλος τῆς ἀληθινῆς ποιμνῆς τοῦ Χριστοῦ. Ἀκόμα νά τό διδάξει νά ἀποκτήσει τήν ἀγάπη πρὸς τόν Θεό, τόση ἀγάπη, ὥστε νά θυσιάσει ἀκόμα καί τή ζωή του γι' Αὐτόν. Τό ὡς ἄνω θεραπευτικό ἔργο τοῦ ἱερέως λειτουργεῖ καί ἀποδίδει μέ τά μυστήρια καί τήν ποικίλη ποιμαντική διακονία. Καί ὅλο αὐτό διασφαλίζεται μέ τήν αἴσθηση τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἱερεὺς διαχειρίζεται καί γίνεται ἐπιστάτης τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ. Καί ή ποιμαντική τοῦ ἱερέως πρέπει νά ποικίλλει, ἀφοῦ οἱ ἀνάγκες τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ εἶναι ναί μέν πρωτίστως πνευματικές, ἀλλά ὁ ἄνθρωπος, ἐπειδή συνιστᾷ ψυχοσωματική ὁλότητα, ή ποιμαντική καθοδηγεῖ, παρηγορεῖ, ἐνισχύει, φροντίζει, ἀναπαύει, ἐλεεῖ τόν πιστό ἀνάλογα μέ τίς ἀνάγκες του. Ἡ διδασκαλία διά τοῦ λόγου, ἀναφέρει ὁ ἱερός Χρυσόστομος, εἶναι ἕνας τρόπος θεραπείας γιά τήν ἀσθενοῦσα ψυχή. «Ἐνταῦθα δέ οὐδέν τούτων ἐπινοῆσαι ἐστίν. Ἀλλά μία τις μετά τά ἔργα δέδοται μηχανή καί θεραπεία ὁδός, ή διά τοῦ λόγου διδασκαλία»¹². Ὅταν ἀσθενεῖ καί πέφτει ή ψυχή, μέ τή διδασκαλία τοῦ λόγου

¹¹ Από τήν ἀποψη τῆς ἀνθρώπινης ἀναξιοτήτας τίποτε δέν μπορούμε νά προσφέρουμε πού νά μᾶς καθιστᾷ ἀξιους γιά τήν προσέλευση στήν Θεία Εὐχαριστία. Τίποτε ἐκτός ἀπό τήν ἀγιότητα τοῦ Ἰδιοῦ τοῦ Χριστοῦ, ὁ Ὅποιος μέ τήν τέλεια ἀγάπη Του καί τό ἔλεός Του προσφέρθηκε σέ ἐμᾶς κάνοντάς μας «γένος ἐκλεκτόν, βασιλεῖον ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον» (Α' Πέτρο. 2, 9). Εἶναι ἄλλωστε χαρακτηριστικές οἱ φράσεις στίς Εὐχές πού διαβάζουμε πρὸ τῆς Θείας Μεταλήψεως: «Οἶδα, Κύριε, ὅτι ἀναξίως μεταλαμβάνω τοῦ ἀχράντου σου Σώματος καί τοῦ τιμίου σου Αἵματος καί ἐνοχός εἰμι καί κρίμα ἐμαντῶ ἐσθίω καί πίνω, μὴ διακρίνων τὸ Σῶμα καί τὸ Αἷμα τοῦ Χριστοῦ καί Θεοῦ μου· ἀλλὰ τοῖς οἰκτιρμοῖς σου θαρρῶν, προσέρχομαί σοι...». «Κύριε ὁ Θεός μου, οἶδα, ὅτι οὐκ εἰμι ἄξιος οὐδὲ ἱκανός, ἵνα μου ὑπὸ τήν στέγην εἰσέλθῃς τοῦ οἴκου τῆς ψυχῆς, διότι ὅλη ἔρημος καί καταπεσοῦσά ἐστι, καί οὐκ ἔχεις παρ' ἐμοὶ τόπον ἄξιον τοῦ κλῖναι τήν κεφαλὴν...». «Δέσποτα φιλάνθρωπε, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ Θεός μου, μὴ εἰς κρίμά μοι γένοιτο τὰ Ἁγία ταῦτα διὰ τὸ ἀνάξιον εἶναί με, ἀλλ' εἰς κάθαρσιν καί ἀγιασμόν ψυχῆς τε καί σώματος, καί εἰς ἀρράβωνα τῆς μελλούσης ζωῆς καί βασιλείας».

¹² Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Λόγος Δ' Περί Ἱερωσύνης.

τοῦ Θεοῦ, μπορούμε νά τή σηκώσουμε. Νά μπορέσει ξανά νά βρεῖ τίς χαμένες της ἐλπίδες καί τή χαμένη προοπτική της. Καί εἶναι ἀπαραίτητο πρῶτα νά τονίσουμε, ὅτι αὐτός ὁ λόγος πού θά προφέρει ὁ ἱερεὺς θά εἶναι ξεχείλισμα ἀπό τή δική του καρδιά καί ἐμπειρία. «Διό πολλήν χρή ποιεῖσθαι τήν σπουδήν, ὥστε τόν λόγον τοῦ Χριστοῦ ἐν ἡμῖν ἐνοικεῖν πλουσίως»¹³. Διδάσκει πρῶτα μέ τό δικό του παράδειγμα, καί τό δικό του παράδειγμα μπορεῖ νά κάνει καί θαύματα, ὅπως ἀκριβῶς καί ὁ Ἀπόστολος Παῦλος. Ἀλλά παρ' ὅλα ταῦτα, καί ὁ Παῦλος δέν ἀρκέσθηκε σ' αὐτά, ἀλλά, διέπρεψε καί στό κήρυγμα τοῦ Χριστοῦ, στή διάδοσή του, στόν παιδαγωγικό ἔλεγχο τῶν πιστῶν, στή στήριξη, στήν παρηγοριά τους.

Μάλιστα ὁ ἱερός Χρυσόστομος, γιά νά αἰσθητοποιήσει τήν ἀποστολική διακονία τοῦ λόγου, χρησιμοποιεῖ κυρίως τίς εἰκόνες τοῦ ἱατροῦ καί τοῦ ἀλιέως. Μέ τήν εἰκόνα τοῦ ἱατροῦ τονίζεται ἡ βασιική ἐπιδίωξη τῶν ἱερέων νά ὁδηγήσουν μέ τήν διακονία τους τούς ἀνθρώπους στήν σωτηρία. Μέ τήν εἰκόνα δέ τοῦ ἀλιέως ὑπογραμμίζεται ἡ ἀνύψωση στήν εὐαγγελική πολιτεία. Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ πού παρομοιάζεται μέ τό ἄγκιστρο διατρυπᾷ τίς καρδιές τῶν ἀνθρώπων καί στήν συνέχεια ἐμεῖς ἐλκύουμε τούς ἀνθρώπους ἔξω ἀπό τήν θαλάσσα τῆς ἁμαρτίας καί τοῦ θανάτου. «Ἡμεῖς δέ εἰς τά ὕδατα ἐμβάλλομεν καί ζωογονοῦνται οἱ ἀλιενόμενοι».

Ὅταν ὑπάρχει ἀσθένεια, καί ὡς πρὸς τά δόγματα, ἐκεῖ χρειάζεται ἀκόμα περισσότερο ἡ διδασκαλία τοῦ λόγου. «Ὅταν δέ περί δόγματα νοσεῖ ἡ ψυχὴ τὰ νόθα, πολλή τοῦ λόγου ἐνταῦθα ἡ χρεία, οὐ πρὸς τῶν οἰκείων ἀσφάλεια μόνον ἀλλὰ καί πρὸς τούς ἔξωθεν πολέμους»¹⁴. Ἡ μάχη μέ τή διδασκαλία τοῦ λόγου δέν στερεώνει μόνο τούς πιστούς πού ἔχουν πάντα ἀνάγκη αὐτή τή διδασκαλία, ἀλλὰ ἀναιρεῖ τόν κίνδυνο οἱ πιστοὶ νά χάσουν τήν ἀληθινὴ ὁδὸ τῆς σωτηρίας. Γνωρίζουμε ὅτι, κατὰ τούς Ἁγίους Πατέρες, τό δόγμα εἶναι τό ἀσφαλές ὄριο ἀνάμεσα στήν υἰγεία καί στήν ἀσθένεια, τή ζωὴ καί τό θάνατο. Τό δόγμα, ὡς φάρμακο, εἶναι ἀπαραίτητο νά τό χαρακτηρίζει ἡ ἀκρίβεια, χωρὶς ἀλλοίωση, γιατί διαφορετικά καθίσταται μὴ ἀποτελεσματικό καί ὁδηγεῖ στήν ἄγνοια τοῦ Θεοῦ. Καί γι' αὐτό προτρέπει τούς ἱερεῖς ὁ Χρυσόστομος, ὡς ἄλλος Πέτρος: «ἐτοιμοὶ γί-

¹³ Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Λόγος Δ' Περί Ἱερωσύνης*.

¹⁴ Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Λόγος Δ' Περί Ἱερωσύνης*.

νεσθε πρὸς ἀπολογίαν παντί τῷ αἰτοῦντι ὑμᾶς λόγον περὶ τῆς ἐν ὑμῖν ἐλπίδος»¹⁵. Δέν εἶναι τυχαῖο τό γεγονός, ὅτι σήμερα ζοῦμε, ὑπολανθανόντως, σ' ἓνα κλῖμα, τό ὁποῖο καλλιεργεῖ ὄχι ὑπαρξιακά καί σωτηριολογικά, ἀλλά εὐσεβιστικά¹⁶ καί ἠθικά¹⁷ τήν ἔννοια τῆς λατρείας καί τοῦ δόγματος.

Αὕτη ὅμως ἡ διδασκαλία τοῦ λόγου εἶναι μιᾶ ὁλόκληρη τέχνη. Εἶναι μιᾶ τέχνη, τήν ὁποία πρέπει νά κατέχει ὁ ἱερεὺς καί ὡς πρὸς τήν καλλιέργεια τῶν πιστῶν. Μιᾶ τέχνη, πού πρέπει πάντα νά ἔχει ὡς σκοπό τήν πνευματική ὠφέλεια καί κατάρτισμό τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας. «Τό δέ τῆς ποιμαντικῆς κέρδος εἰς ἅπαντα διαβαίνει τόν λαόν»¹⁸. Αὐτός πού φροντίζει γιά τήν προσωπική καί ἠθική του κατάρτιση ὠφελεῖ μόνο τόν ἑαυτό του. Ἡ κατάρτιση, ὅμως, τοῦ ποιμένα, ὡς ἀπόκτημα, προσφέρεται σέ ὅλο τόν λαό.

Μέσα ὅμως στήν ποιμαντική εὐθύνη τοῦ ἱερέως θά περιλάβουμε καί τήν προσευχή του γιά τό ποίμνιό του. Μιᾶ προσευχή ζωντανή, πού θά ἐνισχύει τόν ἴδιο στό δύσκολο ποιμαντικό του ἔργο, ἀλλά θά συνοδεύει καί τό ποίμνιο πού τοῦ ἀνέθεσε ὁ Θεός, καθιστώντας τον ποιμένα λογικῶν προβάτων. Καί προσεύχεται, ὄχι μόνο στήν δημόσια προσευχή καί λατρεία, ἀλλά καί στήν ἰδιαίτερή του προσευχή γιά εἰρήνη, ἀφθονία ἀγαθῶν καί ἀπαλλαγή κάθε ἀνθρώπου ἀπό τά κακά πού τόν ἐνοχλοῦν. Γιατί προσεύχεται γιά ὅλη τήν οἰκουμένη καί ὅλο τόν κόσμο καί ἰδιαίτερα γιά τίς ἀνάγκες τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ¹⁹. Ἡ σχέση αὕτη, δηλαδή τοῦ πνευματικοῦ πατέρα καί τοῦ μέλους τῆς Ἐκκλησίας, δέν εἶναι δίπλευρη, ἀλλά τριγωνική, ἐπειδὴ πέρα ἀπό τόν ποιμένα καί τόν ποιμαινόμενο, ὑπάρχει καί ἓνα τρίτο μέλος, ὁ Θεός. Καί αὐτός ὁ ποιμένας ὡς συνυπηρέτης τοῦ ζώντος Θεοῦ, γίνεται ὁδηγός καί σύντροφος στό ταξίδι κάθε

¹⁵ Α' Πέτρο. 3, 15.

¹⁶ Ψυχολογική ἐμπειρία τοῦ ἀτόμου.

¹⁷ Ὅρισμένη συμπεριφορὰ τοῦ ἀτόμου.

¹⁸ Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Λόγος Β' Περὶ Ἱερωσύνης*.

¹⁹ «Τόν γάρ ὑπέρ ὅλης τῆς πόλεως, καί τί λέγω πόλεως; Πάσης μὲν οὖν τῆς οἰκουμένης πρεσβεύοντα καί δεόμενον ταῖς ἀπάντων ἀμαρτίαις ἵλεων γενέσθαι τόν Θεόν, οὐ τῶν ζώντων μόνον, ἀλλά καί τῶν ἀπελθόντων, ὁποῖον τινά εἶναι χρή», Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Λόγος ΣΤ' Περὶ Ἱερωσύνης*.

ψυχῆς. Ἀφοῦ ὁ μόνος ἀληθὴς πνευματικὸς ὁδηγός, μέ ὅλη τή σημασία τῆς λέξης εἶναι τό Ἅγιο Πνεῦμα²⁰.

Στο ἔργο μας, Πατέρες, χρειάζεται μεγάλη τέχνη στό πῶς νά πλησιάσει ὁ ποιμένας τόν πιστό, πῶς νά τόν παραμυθήσει, νά τόν διδάξει ἀκόμα καί πῶς νά τόν ἐπιτιμήσει καί νά τόν θεραπεύσει. Τί μέσα μπορεῖ καί πρέπει νά χρησιμοποιεῖ στήν ποιμαντική του διακονία. Τό πρῶτο, τό ὁποῖο καί προαναφέραμε, εἶναι ἡ προσευχή πρὸς τόν κάθε ἕνα πού ἀπευθύνεται πρὸς αὐτόν. Πρῶτιστα ἡ μνημόνευση τῶν ὀνομάτων στήν Ἁγία Πρόθεση καί στό ὕψιστο Μυστήριον, τῇ Θεῇ Λειτουργίᾳ. Ἡ μνημόνευση ἰδιαίτερα τῶν ὀνομάτων τῶν πνευματικῶν τέκνων ἑνός ἐκάστου ξεχωριστά στήν Ἁγία Πρόθεση, πρὶν τῇ Θεῇ Λειτουργίᾳ, δείχνει τήν ἐναπόθεση ἐν τέλει τῆς ζωῆς καί τῆς ψυχῆς αὐτῶν στόν ἴδιο τόν Θεό. Καί ἀφοῦ ἐναποθέσει στά χέρια τοῦ Θεοῦ τήν προσπάθειά του, τότε θά μπορέσει νά γνωρίσει καρπούς ἀγαθούς.

Προϋπόθεση τῆς παιδαγωγικῆς ποιμαντικῆς μας εἶναι ἡ διάκριση. Αὐτή ἡ βασίλισσα τῶν ἀρετῶν ἢ, ὅπως οἱ Πατέρες ἀναφέρουν, τό στέμμα τῶν ἀρετῶν, ἀφοῦ ἡ βασίλισσα αὐτῶν εἶναι ἡ ἀγάπη. Καί ὁ κάθε πιστός πρέπει νά πλησιάζεται μέ ἀγάπη καί διάκριση. Κατ' ἀρχήν πλησιάζουμε τόν ἄνθρωπο μέ ἀγάπη, ἡ ὁποία κατὰ πολὺ μπορεῖ νά συμβάλει στή διόρθωση τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλά πάντοτε μέσα στήν ἐλευθερία του. Δέν μπορούμε οὔτε μέ τόν ἐκφοβισμό οὔτε καί μέ τήν βία νά θεραπεύσουμε τόν ἄνθρωπο. Ὁ ἄνθρωπος, στολισμένος μέ τά δῶρα τοῦ Θεοῦ, ἔχει τήν ἐλευθερία τῆς βουλήσεώς του. Ἐλευθερία πού σεβάσθηκε ὁ Θεός ἀκόμα καί ὅταν τόν ἔβλεπε νά προχωρεῖ πρὸς τήν πτώση καί τήν αὐτοκαταστροφή μέσα στόν Παράδεισο τῆς τρυφῆς. Ὁ Θεός στεφανώνει αὐτούς πού ἀπέχουν ἀπὸ τήν ἁμαρτία, ὄχι ἐξ ἀνάγκης, ἀλλά ἐκ διαθέσεως. «Οὐ τοὺς ἀνάγκη τῆς κακίας ἀπεχομένους, ἀλλά τοὺς προαιρέσει ταύτης ἀπεχομένους στεφανοῦντος τοῦ Θεοῦ»²¹.

Αὐτή τήν ἐλευθερία θά πρέπει νά σεβόμαστε καί οἱ ποιμένες καί νά προσπαθοῦμε νά πείσουμε γιὰ τήν ὠφέλεια τόν ἄνθρωπο

²⁰ Ἐπισκόπου Διοκλείας Κάλлистου Ware, *Ἡ ἐντός ἡμῶν Βασιλεία*, Ἀκρίτας, Αθήναι, 1994, σελ. 139.

²¹ Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Λόγος Β' Περὶ Ἱερωσύνης*.

πο. Πόση ζημιά μπορεί νά κάνει ένας εύλαβής στό φρόνημα ποιμένας, όταν, στήν προσπάθειά του νά θεραπεύσει τόν άνθρωπο χωρίς διάκριση, τόν σπρώχνει στήν αντίδραση μέ αποτέλεσμα νά φεύγει ακόμα πιο μακριά;

Ἡ ὅλη πορεία μας δέν ἀποβλέπει ἀπλά σέ μία κοινωνική επίλυση τῶν προβλημάτων τῶν ἀνθρώπων, ἀλλά βλέπει τόν άνθρωπο ὡς πρόσωπο. Μία μονόπλευρη κοινωνική ἀντιμετώπιση τῆς ποιμαντικῆς μας θά ἔδειχνε σαφῆ ἄγνοια τῆς βαθεῖας, ἐνθεης ἐμπειρίας τῆς Ἐκκλησίας γιά τόν άνθρωπο καί τήν πορεία του, γιά τόν ποιμαινόμενο καί τόν ἴδιο τόν ποιμένα, πού γίνεται ὁ μάρτυρας τοῦ θαύματος τῆς ζωντανῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ στή ζωή του, ἀλλά καί στή ζωή τῶν πιστῶν του. Βλέπει τόν Θεό νά ἐνεργεῖ ἀνάλογα μέ τήν προαίρεση τῆς κάθε ψυχῆς, συμμετέχει στόν πόνο, στήν ἀγωνία, στήν ἀναστάτωση, στήν ἀμφιβολία, στήν ἀσθένεια.

Σεβασμιώτατε, Πατέρες μου,

Ὁ κάθε ένας ἀπό ἐμᾶς εἶναι στρατιώτης τοῦ Βασιλέα Χριστοῦ, εἶναι γεωργός γιά τήν σπορά τοῦ θείου λόγου, εἶναι ποιμένας γιά τούς ἀμέτρητους κόπους καί συνεχεῖς κινδύνους τοῦ ποιμνίου του. Ὁ πρῶτος, πού ἀληθινά οἰκονομεῖ ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ νά ὠφελεῖται εἶναι ὁ ποιμένας. Ὁ πρῶτος, πού συμμετέχει καί στή χαρά μαζί μέ τούς Ἀγγέλους, εἶναι ὁ ποιμένας. Καί ὁ πιστός λαός τοῦ Θεοῦ μέσα ἀπό αὐτήν τήν ἐνθεη ποιμαντική προσέγγιση καί διακονία στερεώνεται καί ζεῖ μέσα στήν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ τήν ἀληθινή σταυρική ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Τήν ἀγάπη πού σταυρώνεται, ἀλλά δέν σταυρώνει, πού θυσιάζεται καί δέν θυσιάζει μέ τόν ἄτεγκτο νομικισμό, τήν ἀγάπη πού κατεβαίνει στά βάθη τοῦ Ἄδη, γιά νά ἀναστήσει τόν κάθε ἄνθρωπο καί νά τόν ἐνώσει ἐν τέλει μέ τήν ὄντως ζωή πού εἶναι ὁ Χριστός. Ἡ Ἐκκλησία δέν μᾶς προτρέπει νά χαϊδεύουμε τά αὐτιά τῶν ἀνθρώπων. Ἀλλά νά χειριζόμαστε τίς ψυχές ὡς εὐθραυστα ἀγγεῖα²².

Σέ μία ἐποχή κατά τήν ὁποία οἱ ἄνθρωποι ἀγωνίζονται νά ἐπιβιώσουν ἀτομικά, ἐμεῖς καλούμεθα νά σταθοῦμε κοντά τους, νά τούς ἐμπνεύσουμε, νά τούς καταθέσουμε ὅτι ἡ Ἐκκλη-

²² «Διό γρηγορεῖτε, μνημονεύοντες, ὅτι τριετίαν νύχτα καί ἡμέραν οὐκ ἐπανσάμην μετά δακρύων νουθετῶν ἕνα ἕκαστον ἡμῶν» (Ἀπόστολος Παῦλος).

σία είναι κληρονόμος μιᾶς ἄλλης προτάσεως καθολικῆς ζωῆς, ἀφοῦ «ἀνέστη Χριστός καί ζωή πολιτεύεται», νά τούς ὀδηγήσουμε εἰς νομάς σωτηρίους, σέ ἓνα βίο ἀγαπητικό, εἰρηνικό, ἀξιοπρεπῆ, ἐλεύθερο, γιά νά γίνουν «πραότεροι πρὸς διόρθωσιν, πρὸς τοὺς πόνους μακροθυμότεροι, θερμότεροι πρὸς ἀγάπην· πρὸς γνῶσιν ἀγχινούστεροι²³, προθυμότεροι εἰς ὑπακοήν, ὁξύτεροι πρὸς τὴν τῶν χαρισμάτων ἐνέργειαν»²⁴.

«Εἶδομεν τό φῶς τό ἀληθινόν, ἐλάβομεν Πνεῦμα ἐπουράνιον, εὖρομεν πίστιν ἀληθῆ, ἀδιαίρετον Τριάδα προσκυνοῦμεν...».

Αὐτός ὁ ἐπινίκιος ὕμνος, πού μᾶς καλεῖ νά ἐργασθοῦμε γιά τὴν εἴσοδο καί τὴν παρουσία τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ στόν κόσμο, εἶναι ΜΕΤΑ τὴν Θεία Λειτουργία ἢ δύναμη καί ἡ ἀπαντοχή μας, ἡ ἐλπίδα καί τό στήριγμά μας, ὁ πρωτοχριστιανικός ἐνθουσιασμός καί ἡ προσδοκία τῆς Ἡμέρας τοῦ Κυρίου.

Σᾶς εὐχαριστῶ ἀπὸ τὴν καρδιά μου πού μοῦ δώσατε τὴν εὐκαιρία καί τὴν ἐμπειρία νά μοιρασθῶ μαζί σας αὐτούς τοὺς προβληματισμούς, γιά τὴν ἀγάπη καί τὴν ὑπομονή σας νά ἀφουγκρασθεῖτε αὐτές τίς ταπεινές σκέψεις».

²³ Προθυμία καί ἐτοιμότητα πνεύματος.

²⁴ Ἀγίου Νικοδήμου, *Περὶ τῆς συνεχοῦς θείας Μεταλήψεως*, σελ. 83.